

מסביב לפרשה

ניצבים: מצוות התשובה

הרב יואב פלדמן

דברים פרק ל

(יא) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחקה היא:

רמב"ן דברים פרק ל

(יא) וטעם כי המצוה הזאת - על כל התורה כולה. והנכון, כי על כל התורה יאמר (לעיל ח א) "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום", אבל "המצוה הזאת" על התשובה הנזכרת, כי והשבות אל לבבך (בפסוק א) ושבת עד ה' אלהיך (בפסוק ב) מצוה שיצוה אותנו לעשות כן. ונאמרה בלשון הבינוני לרמז בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן. והטעם, לאמר כי אם יהיה נדחק בקצה השמים ואתה ביד העמים תוכל לשוב אל ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוך היום, כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום:

וזה טעם בפירך ובלבבך לעשותו - שיתודו את עונם ואת עון אבותם בפיהם, וישבו בלבם אל ה', ויקבלו עליהם היום התורה לעשותה לדורות כאשר הזכיר (לעיל פסוק ב) אתה ובניך בכל לבבך - כמו שפירשתי (שם):

רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה א

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בדדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישבו מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי

מנחת חינוך פרשת נשא מצוה שסד

שנצטוינו להתודות לו. ע' ר"מ ה' תשובה מפ"א עד סוף ההלכה. ולכאורה נלע"ד מד' הרהמ"ח דהמ"ע דכאן אינו התשובה רק היודוי בפה דגזה"כ היא דאם מתנחם מהחטא צריך להתודות בפיו ככל מ"ע שתלוי בדיבור כגון ק"ש ודומיהם וכ"נ מלשון המכילתא שמביא הרהמ"ח ועדיין כו' שהיודוי בא"י כו' מנלן אף בח"ל כו'. ובאמת תשובה מבואר להדיא בתורה בפ' תשובה בפ' ניצבים והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך כו' ושבת כו' ושב ה' אלהיך את שבותך כו' ומיירי בח"ל כדכתיב בכל הגוים כו' ובפ' ואתחנן והפיץ וכו' ושבת עד כו' כי רחום כו' ג"כ מבואר בכתוב דאף בח"ל מהני

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

תשובה א"ו תשובה לחוד דהיא אפילו בלב אם מתחרט בלב שלם הקדוש ברוך הוא מקבל תשובתו רק כאן היא מ"ע ככל מ"ע שבתורה לומר הוידוי בפה ואם לא אמר בפה ביטל מ"ע אבל מ"מ לענין כפרה על העבירה שעבר נתכפר בתשובה בלב וגם חייבי כריתות ומב"ד וח' מלקות דאין מתכפרין בלא תשובה ובתשובה מתכפרין ככל חלוקי כפרה שיתבארו בס"ד היינו תשובה בלב אם אין מתחרט בלב אין לו כפרה מהשי"ת ואם מתחרט בלב יש לו כפרה מה שהתשובה מכפר אבל אין תלוי בכלל בוידוי דברים רק דהיא מ"ע בפ"ע ואם לא עשה כן ביטל מ"ע של וידוי אבל התשובה **נתקבלה ומכפרת מה שהתשובה ראוי להתכפר בכל עבירה לפי מה שהי' כמשי"ת בס"ד וכ"נ בקדושין ד' מ"ט דאם קידש ע"מ שהוא צדיק אפי' הוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו הרי דתשובה בלב אף שלא בפה הוי צדיק וכן ביומא דף פ"ה ע"ב במשנה חטאת ואשם ודאי מכפרין ופירש"י תשובה איכא שאם לא הי' מתחרט לא הי' מביא קרבן עכ"ל מבואר דזה שמביא קרבן גלי אדעתו שמתחרט ומכפרת לו אף שלא התודה בפיו וע' רש"י כריתות דף ז' ע"א פירש"י על השבין דלרצונו בעינן נראה ג"כ דעיקר היא התשובה בלב.**

משך חכמה דברים פרק לא

ונתבונן דשם תשובה כפי מה שמורה שמה, איך נחשבת למצוה שישוב מכסלו ולא יחטא עוד, הלא בלא המצוה, מצווה ועומד לבלי לעבור על מצוות השי"ת! וכי בשביל שעבר ושנה בה הותרה לו סלקא דעתך?! הנה האזהרה הראשונה המונעתו בחטוא טרם שחטא היא מונעתו מחטוא גם אחרי שחטא. ועיין ספרי סוף שלח בזה [וכן כתב רבינו בפירוש המשנה לנזיר פרק ו' במשנה דנזיר שהיה שותה יין הרבה, יעויין שם דברים נמרצים]. אמנם מצות התשובה, אשר על זה צריך מצוה פרטית, הוא שאם חטא ועוזב את חטאו, מצוה להתודות ולהגיד לפני השי"ת כי יודע בעצמו שחטא ומבקש כפרה. וכן הוא לשון רבינו בהלכות תשובה: "כשיעשה תשובה וישוב מחטאו [פירוש, לבלי לחטוא מחמת הציווי שהוא מצווה שלא לעבור בפעם הראשונה קודם שחטא - בין מצות עשה בין מצות לא תעשה] חייב להתודות לפני השי"ת שנאמר וכו' והתודו את חטאתם". ומה שצריך שבשעה זו יחשוב שלא ישוב לכסלה ולא יעבור עוד מצות פי ה' הוא נכלל בוידוי יעויין שם. וכן בא אחריו החינוך וביאר דבריו. אבל על התשובה בעצמה אין לחשבה למצוה חדשה זולת הציוויים שכבר נצטוו עליהם, וזה ברוך.

שו"ת להורות נתן חלק ג סימן ל

ב) אולם באמת נראה דגם להרמב"ם איכא מצוה חיובית לשוב בתשובה, דהרי כן כתב במנין המצוות (בריש ה' תשובה) "הלכות תשובה מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה". וכ"כ להלן (פ"ב ה"ז) "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל וכו' לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים". ולהלן (פ"ז ה"א) כתב "הואיל ורשות כל אדם נתונה לו וכו' ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפיו מחטאיו". ושם (הלכה ה') כתב "כל הנביאים כולן ציוו על התשובה וכו' וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו וכו' שנאמר ושבתי עד ה' אלקי". ובס' קרית ספר להמבי"ט ז"ל (ריש פ"א מה' תשובה) כתב "התשובה והוידוי מצוה אחת היא, שאין וידוי בלי תשובה, כי מי שמתוודה ואינו גומר בלבו לשוב מחטאתו הוא כטובל ושרץ בידו והוידוי הוא גמר התשובה, אף על גב דמשהרהר

דף מקורות

תשובה בלבו נקרא צדיק גמור אפ"ה לא הוי תשובה מצוה בפני עצמה אלא עם הוידוי שהיא גמר התשובה, וכל מצות שבתורה וכו' אם עבר אדם על אחד מהן וכו' כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות". ומבואר דהתשובה היא מצות עשה אלא שאינה נשלמת אלא ע"י וידוי.

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סימן לה

ושוב אחר כל התשובה באו עדים לב"ד והעידו הא ודאי שאין הב"ד משגיחין על תשובתו ושורפין וסוקלין לפי עונש החטא, והדבר יפלא כיון שודאי שהתשובה הועילה וכבר סר עונו וחטאתו נתכפרה למה יומת ונקי וצדיק אל תהרוג כתיב. ובהדיא אמרו בריש אלו הן הלוקין חייבי מיתות עשה תשובה אין בית דין מוחלין לו. אלא ודאי גזירת הכתוב הוא שאלמלא כן בטלו עונשי תורה בכללן ואין אדם שיומת בב"ד כי יאמר חטאתי והנני שב וכיון שהקב"ה רצה ליתן עונש מיתה על קצת עונות כדי שיתירא האדם מלעבור לכן נחוץ הוא שלא תועיל התשובה להציל ממיתת ב"ד.

ואי ס"ד שתשובת המשקל הוא עיקר בתשובה א"כ ודאי שנאמר למשה מסיני כל עון ואשמה משקלה ומשקל תשובתה לפי ערכה, ומעתה למה לא יועיל תשובה להציל ממיתת ב"ד ואעפ"כ כל עונשי מיתת ב"ד לא יבטלו דנחזי אנן אם סיגף עצמו לפי משקלו ובפרט שהרבה סיגופים יש שאין להערים כגון לישוב ערום בפני הדבורים וגלגול שלג וכיוצא מהנזכר בספרי התשובה ומי שלא עשה לפי משקלו יומת בבית דין, וגם בתענית אין להערים שאם העדים יבואו תיכף לבית דין יומת שהרי עדיין לא התענה. ואין לומר דאכתי היו בטלים כל עונשי ב"ד משום דבשעת התראה הוא ספק פן יעשה תשובה והוא התראת ספק, הא ליתא דמן הסתם העדים יביאוהו תכף לב"ד, **ועוד תינח למ"ד התראת ספק לא שמה התראה אבל למ"ד שמה התראה וכן קיימ"ל מאי איכא למימר, אלא ודאי שאין לסיגופים ותעניות עיקר מן התורה ועיקר התשובה הוא חרטה גמורה. וזה יכול להיות ברגע אחד ואם אתה אומר שתשובה תציל ממיתת ב"ד בטלו כל דיני מיתות ב"ד.**

שו"ת טוב עין סימן ו

והנה אני בעניי כתבתי בקונטרס יעיר אמן מערכת מ"ם /מ/ דמוכח מהש"ס והתוס' דחייבי מלקיות אף שעשו תשובה לוקין וכתבנו בענייתנו דאע"ג דאין דבר עומד בפני התשובה מ"מ יען דתשובה עיקרה בלב ובוחן לבות אלקים והב"ד אינם יודעים דברים שבלב והאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב לכן הב"ד מלקין אותו ואין פוטר. אמנם לגבי קדושין אפילו גנב וגזל כיון שהרהר תשובה ונתן לבו להחזיר אם הוא באמת כבר הוא צדיק גמור ולכן מקודשת מספק והוי על דרך שכתב הרב מהר"ר יחזקאל ז"ל הנז'.

ועל הרב מהר"ר יחזקאל קצת קשה ממ"ש בספרו הבהיר שו"ת נודע ביהודה א"ח סימן ל"ה דתשובה לא מהני לפוטרו מן המלקות ומן המיתה וצדד דהוי גזרת הכתוב ע"ש. ולי ההדיוט אינו גזרת הכתוב אלא טעמא כי לא אתנו יודע האמת אם שב ורפא לו או אם תשובתו נשאר מעל על דרך שכתב הרב עצמו בדגול מרבבה כמו שהבאתי דבריו לעיל בסמוך

ר' צדוק הכהן מלובלין - תקנת השבין עמוד יא

ובנודע ביהודה קמא (סימן ל"ה) כתב דאם כן בטלת כל עונשי תורה עיין שם, ואין זה מספיק לעשות דינא בלא דינא ואין אחריות עונשין עלינו, ומה שחשב שהעונשין כדי למנוע העוברין, אינו כן דאין עונש בית דין אלא בעדים והתראה ואין זה מצוי כל כך וסנהדרין ההורגת אחת לשבע שנה נקרא חובלנית, ואם יהיה הדור פרוץ והוא צורך שעה דבר זה נמסר לבית דין לענוש גם שלא מן התורה כמו שאמרו ביבמות (צ' ב), ואין עונשי התורה משלוש עשרה מדות וצורך שעה אלא שכך קצב העונש המגיע לאותו עוון וכשקיבל עונשו נתכפר וכמו שאמרו (מגילה ז' ב) כיון שלקה הרי הוא כאחיר, ונהירנא דראיתי באיזה ספר ובספר ה"ר חיד"א בשם אחרונים כתבו הטעם דשמה לא שב בכל לב רק איערומי מערים מפני פחד העונש, וגם זה אין מספיק להמיתו מפני הספק כיון דאם שב באמת פטור ספק נפשות להקל ואין להמיתו מספק שמה מערים, ולא שייך גם כן לומר בזה אין ספק תשובה מוציא מידי ודאי חטא להוציא הלה למיתה על ידי זה דהרי לקולא יש לומר דלא אמרינן כן כמו שכתבו

והנה על פי התורה אף דהיא וכל הנביאים הזהירו על התשובה, מכל מקום אין זה מועיל לבטל דברי תורה דהיינו לפטור ממיתת בית דין ומלקות במזיד וקרנן בשוגג אפילו שב בכל לבו באמת [ולא כמו שאמרו קצת אחרונים בזה מחשש רמאות ושלא שב באמת] לא נפטר ממשפט התורה, שמצד משפט התורה אין התשובה מועלת לפטור ממשפטה על אותו עוון, ואפילו בעונשים שלמעלה בעולם הזה שנינו (יומא פ"ו א) חמישה חלוקי כפרה ועבר על כריתות ומיתת בית דין אפילו תשובה עם יום הכפורים אין מהני לפטור לגמרי וצריך גם כן ליסורין ממרקין העונש דכרת ומיתה ומכל מקום אחר המיתה מתמרק לגמרי בכח התשובה אפילו עוון חילול ה' החמור מכולם, דכל מה שאין תשובה מועילה למרק לגמרי הוא רק מצד העולם הזה דתשובה הוא מכח הבינה דלבבו יבין ושב שהוא סוד עלמא דאתי כנודע ומצד העולם הזה שהוא בעל גבול ותכלית גם לתשובה יש גבול מה בכוחה למרק והחמורות אינה ממרקת עדיין, אבל אחר המיתה בעולם הבא אין עוד שום עונש מששב אפילו החמורה שבחמורות:

וכן מצד הנבואה דהשיבה הנפש החוטאת היא תמות מכל מקום משמת נתכפר לו מיהת אלא שאין נגאלת וניצלת מהמיתה כטעם והנביאים לעולם יחיו (זכריה א', ה') דנגד כל העונשים יש פדות לנביאים על פי כח הנבואה ומשפטה להציל מיסורין ממרקין, כי מדריגת הנבואה הוא תכלית הכרת הנוכח דאתה עמדי עד כי רוח ה' דיבר בו ממש לומר כה אמר ה' שזו הכרה גלויה יותר מההכרה שעל פי חכמת התורה, דאף דחכם עדיף מנביא כמו שאמרו בבבא בתרא (י"ב א) היינו מצד העומק

וכך במצוות התורה מצות התשובה הוא בהעלם מצד העולם הזה ולפיכך משפטי הסנהדרין שהם משפטים שבעולם הזה אין התשובה מועלת להם כי אין כח לתשובה שיועיל לתקן הקודם שיהיה כאילו לא חטא או עוד כזכויות מבורר בעולם הזה שהוא עלמא דאתגלייא והרי כפי ההתגלות של אדם אשר יראה לעינים היה מעשה החטא, ואף בדיני שמים לאחר גזר דין שנמסר למלאכים והם אין יודעין מחשבות שבלב כמו שנאמר (ירמיה י"ז, י') אני ה' חוקר לב